“Tafakkur Academy Global Press”
nashriyoti

“Ilm-fan taraqqiyoti”
respublika ilmiy konferensiyasi

Tafakkurconference.uz

Omilliy cholg‘u asboblari orqali o‘quvchilarda milliy qadriyatlarni shakllantirish

Samarqand davlat pedagogika istituti 2-kurs magistranti
Abduraxmanova Odina

Annotatsiya. Hozirgi globallashuv jarayonlari kuchayib borayotgan bir davrda yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalash, ularda milliy o‘zlikni anglash tuyg‘usini shakllantirish hamda boy madaniy merosga hurmat uyg‘otish ta’lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, san’at va musiqa ta’limi orqali bu jarayonni samarali tashkil etish imkoniyatlari keng bo‘lib, milliy cholg‘u asboblari bu borada muhim tarbiyaviy vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Mazkur tezisda milliy cholg‘u asboblari orqali o‘quvchilarda milliy qadriyatlarni shakllantirishning pedagogik ahamiyati tahlil qilinadi. Unda dutor, rubob, doira kabi cholg‘ular orqali o‘quvchilarga nafaqat musiqiy bilim va ko‘nikmalar berish, balki ularning estetik didini rivojlantirish, milliy merosga hurmatini oshirish masalalari yoritiladi. Shuningdek, ushbu jarayonda samarali metod va yondashuvlar, amaliy mashg‘ulotlarning o‘rni hamda innovatsion texnologiyalarni qo‘llash imkoniyatlari ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: milliy cholg‘u asboblari, musiqa ta’limi, milliy qadriyatlar, estetik tarbiya, dutor, rubob, doira, pedagogik yondashuv

Abstract. In the era of increasing globalization, educating the younger generation in the spirit of national identity, developing their sense of cultural awareness, and fostering respect for rich cultural heritage have become key priorities of the modern education system. In this regard, art and music education provide broad opportunities, and national musical instruments serve as an effective educational tool. This thesis analyzes the pedagogical importance of using national musical instruments in shaping students’ national values. It highlights how instruments such as the dutar, rubab, and doira contribute not only to the development of musical skills but also to enhancing students’ aesthetic taste and respect for cultural heritage. Furthermore, the study examines effective teaching methods, the role of practical training, and the possibilities of applying innovative technologies in this process.

Keywords: national musical instruments, music education, national values, aesthetic education, dutar, rubab, doira, pedagogical approach

Milliy cholg‘u asboblari orqali o‘quvchilarda milliy qadriyatlarni shakllantirish masalasi bugungi kunda pedagogika, madaniyat va tarbiya tizimining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu jarayon nafaqat musiqiy bilim va ko‘nikmalarni shakllantirish, balki o‘quvchilarning ma’naviy-axloqiy, estetik va madaniy dunyoqarashini rivojlantirish bilan ham chambarchas bog‘liqdir. Shuning uchun ham milliy cholg‘u asboblarining ta’lim jarayonidagi o‘rni va imkoniyatlarini chuqur tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Avvalo, milliy cholg‘u asboblari o‘zida xalqning tarixiy tajribasi, urf-odatlari va estetik qarashlarini mujassam etgan noyob madaniy fenomen hisoblanadi. Dutor, rubob, doira, gijjak kabi asboblar orqali ijro etiladigan kuylar o‘quvchilarda milliy ruhni uyg‘otadi, ularni o‘z madaniy ildizlariga yaqinlashtiradi. Bu jarayonda o‘quvchi nafaqat musiqani eshitadi, balki uni his qiladi, tushunadi va ijro etish orqali ichki dunyosida qayta aks ettiradi. Aynan shu jihat milliy qadriyatlarni shakllantirishda muhim pedagogik vosita sifatida namoyon bo‘ladi.

Shu bilan birga, amaliy faoliyatning ustuvorligi bu jarayon samaradorligini oshiradi. O‘quvchilarning cholg‘u asboblarida ijro etishga jalb qilinishi ularda mas’uliyat, sabr-toqat, intizom va ijodkorlik kabi sifatlarni rivojlantiradi. Ayniqsa, jamoaviy ijro — ansambl shaklida ishlash o‘quvchilarda hamkorlik, o‘zaro hurmat va ijtimoiy moslashuv ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Bu esa milliy qadriyatlarning nafaqat individual, balki ijtimoiy darajada ham o‘zlashtirilishini ta’minlaydi.Biroq, ushbu yo‘nalishda bir qator muammolar ham mavjud. Eng avvalo, ayrim ta’lim

muassasalarida milliy cholg‘u asboblari bilan ta’minlanganlik darajasining pastligi, moddiy-texnik bazaning yetarli emasligi dars jarayonining samaradorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Bundan tashqari, barcha o‘qituvchilarda milliy cholg‘u asboblarini o‘qitish bo‘yicha yetarli metodik tajriba va malakaning mavjud emasligi ham muhim muammolardan biridir.

Yana bir muhim jihat — o‘quvchilarning qiziqish darajasi bilan bog‘liq. Zamonaviy yoshlar ko‘proq elektron va zamonaviy musiqa yo‘nalishlariga qiziqish bildirishadi, bu esa milliy cholg‘u asboblariga bo‘lgan e’tiborni biroz pasaytiradi. Shu sababli, ta’lim jarayonida an’anaviy usullar bilan cheklanib qolmasdan, zamonaviy yondashuvlarni qo‘llash zarur. Masalan, milliy cholg‘u asboblari imkoniyatlarini zamonaviy musiqa bilan uyg‘unlashtirish, yangi aranjirovkalar yaratish, multimedia vositalari orqali darslarni boyitish o‘quvchilarning qiziqishini oshiradi. Shuningdek, raqamli texnologiyalarni joriy etish ham muhim ahamiyatga ega. Video darslar, onlayn platformalar, interfaol ilovalar orqali cholg‘u asboblarini o‘rganish jarayoni yanada qulay va samarali bo‘lishi mumkin. Bu esa ayniqsa mustaqil ta’limni rivojlantirishda katta imkoniyatlar yaratadi.

Bundan tashqari, milliy cholg‘u asboblarini o‘qitishda faqat texnik jihatlarga emas, balki ularning tarixiy kelib chiqishi, madaniy ahamiyati va ramziy mazmuniga ham alohida e’tibor qaratish lozim. Bu orqali o‘quvchilarda chuqurroq tushuncha va ongli munosabat shakllanadi. Oila va jamiyatning roli ham bu jarayonda beqiyosdir. Agar o‘quvchi oilasida milliy musiqa tinglansa, madaniy muhit mavjud bo‘lsa, u holda ta’lim jarayonida berilayotgan bilimlar yanada mustahkamlanadi. Shuningdek, turli madaniy tadbirlar, konsertlar, festivallar orqali o‘quvchilarni jalb qilish ularning qiziqishini oshiradi va amaliy tajribasini boyitadi. Umuman olganda, milliy cholg‘u asboblari orqali milliy qadriyatlarni shakllantirish kompleks va uzluksiz jarayon bo‘lib, u samarali tashkil etilganda o‘quvchilarning nafaqat musiqiy, balki ma’naviy va ijtimoiy rivojlanishiga ham kuchli ta’sir ko‘rsatadi.

Mazkur tadqiqot jarayonida milliy cholg‘u asboblari orqali o‘quvchilarda milliy qadriyatlarni shakllantirishning pedagogik imkoniyatlari va amaliy ahamiyati tahlil qilindi. O‘rganishlar shuni ko‘rsatdiki, musiqa ta’limi jarayonida milliy cholg‘u asboblaridan samarali foydalanish o‘quvchilarning nafaqat musiqiy bilim va ko‘nikmalarini, balki ularning ma’naviy-axloqiy fazilatlarini ham rivojlantirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, o‘quvchilarni amaliy ijro faoliyatiga jalb etish — ya’ni dutor, rubob, doira kabi cholg‘u asboblarida chalishni o‘rgatish — ularning milliy madaniyatga bo‘lgan qiziqishini sezilarli darajada oshiradi. Shuningdek, ansambl shaklida ishlash o‘quvchilarda jamoaviylik, hamkorlik va o‘zaro hurmat kabi ijtimoiy ko‘nikmalarni shakllantirishi aniqlandi. Bundan tashqari, innovatsion pedagogik yondashuvlar, jumladan, interfaol metodlar, multimedia vositalari va raqamli texnologiyalarni qo‘llash orqali dars samaradorligi oshishi kuzatildi. Milliy cholg‘u asboblarini zamonaviy musiqiy yo‘nalishlar bilan uyg‘unlashtirish o‘quvchilarning qiziqishini yanada kuchaytirishi va ularning ijodiy salohiyatini rivojlantirishga xizmat qilishi asoslab berildi. Shu bilan birga, tadqiqot davomida ayrim muammolar ham aniqlangan bo‘lib, ular qatoriga moddiy-texnik bazaning yetarli emasligi, o‘qituvchilarning metodik tayyorgarligi darajasi va o‘quvchilarning individual qiziqishlaridagi tafovutlar kiradi. Biroq mazkur muammolarni zamonaviy yondashuvlar orqali bartaraf etish imkoniyati mavjudligi ham tasdiqlandi.

Xulosa qilib aytganda, milliy cholg‘u asboblari orqali o‘quvchilarda milliy qadriyatlarni shakllantirish ta’lim-tarbiya jarayonining muhim va ajralmas qismi hisoblanadi. Ushbu jarayonni samarali tashkil etish orqali o‘quvchilarda milliy o‘zlikni anglash, madaniy merosga hurmat va estetik didni rivojlantirish mumkin. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, musiqa ta’limida milliy cholg‘u asboblaridan tizimli va maqsadli foydalanish, o‘quvchilarni amaliy faoliyatga keng jalb etish hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish yuqori samaradorlikka olib keladi. Ayniqsa, an’anaviy va zamonaviy yondashuvlarni uyg‘unlashtirish orqali yosh avlodning milliy musiqaga bo‘lgan qiziqishini oshirish mumkin.

Shuningdek, oila, ta’lim muassasalari va jamiyatning o‘zaro hamkorligi ushbu jarayonning muvaffaqiyatli amalga oshirilishida muhim omil hisoblanadi. Milliy musiqa va cholg‘u san’atini keng

targ‘ib qilish orqali nafaqat musiqa ta’limini rivojlantirish, balki yoshlarning ma’naviy barkamolligini ta’minlash ham mumkin. Demak, milliy cholg‘u asboblari orqali milliy qadriyatlarni shakllantirish uzluksiz, tizimli va innovatsion yondashuvni talab etadi va bu yo‘nalishda olib borilgan ishlar kelajak avlodning har tomonlama yetuk shaxs bo‘lib voyaga yetishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – T.: Ma’naviyat, 2008 yil.
2. Rajabov I. O‘zbek xalq cholg‘u asboblari. – T.: O‘qituvchi, 1998 yil.
3. Akbarov A. Musiqa pedagogikasi asoslari. – T.: Fan, 2005 yil.
4. Yusupov R. Musiqa ta’limi metodikasi. – T.: TDPU nashriyoti, 2010 yil.
5. To‘xtasinov S. O‘zbek milliy musiqa san’ati tarixi. – T.: San’at, 2007 yil.
6. Abduqodirov A.A. Pedagogik texnologiyalar va ularni ta’lim jarayonida qo‘llash. – T.: Fan va texnologiya, 2012 yil.
7. Sharipova D. Bolalar musiqa ta’limida innovatsion yondashuvlar. – T.: Istiqlol, 2018 yil.